

Fylkesmannen i Troms
Postboks 6105
9291 Tromsø

Samisk opplæring i kriminalomsorgen

Vi viser til e-post fra Fylkesmannen i Troms av 20.02.09. Henvendelsen gjelder en innsatt med samisk bakgrunn i Tromsø fengsel som krever å få opplæring i fengselet på samisk. Fylkesmannen i Troms spør om den innsatte har rett til å få opplæring på samisk.

Nedenfor gis det en oversikt over hvorvidt en person som får opplæring spesielt organisert for voksne etter opplæringsloven kapittel 4A, har rett til opplæring i og på samisk når de gjennomfører henholdsvis grunnskoleopplæring og videregående opplæring. Det understrekes at opplæringstilbud som voksne deltar i og som også er rettet mot barn og unge faller utenfor kapittel 4A og § 1-2 tredje ledd. Slike tilbud er omfattet av hovedregelen om lovens virkeområde i § 1-2 første ledd.

Grunnskoleopplæring:

Opplæring spesielt organisert for voksne er uttømmende regulert i opplæringsloven kapittel 4A, jf opplæringsloven § 1- 2 tredje ledd.

Rett til grunnskoleopplæring for voksne er regulert i opplæringsloven § 4A-1:

"Dei som er over opplæringspliktig alder, og som treng grunnskoleopplæring, har rett til slik opplæring, så langt dei ikkje har rett til vidaregåande opplæring etter § 3-1. Retten til opplæring omfattar til vanleg dei faga ein treng for å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for vaksne. Opplæringa skal tilpassast behovet til den enkelte. Opplæringa og undervisningsmateriellet er gratis."

I Ot.prp. nr. 44 (1999-2000) side 4 står det følgende om hva som blant annet ligger i kravet om at undervisningsopplegget skal være tilpasset behovet til den enkelte:

"tilpassa undervisningsopplegg vil mellom anna kunne omfatte målform, opplæring i og på teiknspråk, i punktskrift, i og på samisk (vår understrekning) og på finsk, samt tilbod for dei som treng lese- og skriveopplæring. Dette gjeld berre i den grad det er nødvendig for at den vaksne kan få forsvarleg opplæring. På denne bakgrunnen vil vaksne som hører til desse gruppene, ikkje få tilboda regulerte gjennom meir presise reglar, slik som elevar i opplæringspliktig alder."

Dette betyr at en voksen kan ha rett til opplæring i og på samisk etter § 4A-1. Men opplæringslovens kapittel 6 gjelder altså ikke direkte da kapittel 4A uttømmende regulerer opplæring som er spesielt organisert for voksne. Kapittel 4A fastsetter at enkelte av de øvrige bestemmelsene i loven også gjelder for kapittel 4A, men noe slikt er ikke fastsatt i forhold til kapittel 6 om samisk opplæring.

Det bør her nevnes at selv om opplæring i og på samisk er nevnt som en mulighet i lovens forarbeider, bærer likevel ikke forarbeidene preg av at de særskilte hensynene som gjelder den samiske befolkningen som urbefolkning har vært særlig vurdert under lovens forberedelse. Dette betyr at man bør være litt forsiktig med i enhver henseende å tillegge formuleringene i forarbeidene altfor stor vekt når lovens skal tolkes i den sammenheng vi her står overfor. Det er Utdanningsdirektoratets standpunkt at når det gjelder opplæring i samisk, er det naturlig å se det slik at selve det forholdet at man er same må danne et sentralt fundament for vurderingen av hva slags opplæring som er tilpasset den enkeltes behov, jf ordlyden i § 4A-1. I praksis betyr

dette at man normalt bør imøtekomme et krav om opplæring i samisk for en voksen same som ellers trenger grunnskoleopplæring (og som for øvrig ikke har rett til videregående opplæring, jf. dette kriteriet i § 4A-1). I denne sammenheng blir det således i realiteten liten forskjell mellom voksne samer og samiske elever i grunnskolealder. Som kjent har alle i sistnevnte gruppe etter opplæringsloven § 6-2 rett til opplæring i samisk.

Når det gjelder spørsmålet om grunnskoleopplæring på samisk, kan man ikke – på samme måte som for opplæring i samisk – nærmest automatisk legge til grunn at voksne samer som får undervisning etter § 4A-1 må få dette. Heller ikke i grunnskolealder har alle samiske elever rett til opplæring på samisk. Elever i grunnskolealder har rett til opplæring på samisk i samisk distrikt eller når det utenfor samisk distrikt er minst ti elever som ønsker en slik opplæring, jf. opplæringsloven § 6-2. Dette betyr at ved spørsmålet om muligheten for grunnskoleopplæring på samisk for voksne etter § 4A-1, bør lovforarbeidene tas mer strengt bokstavelig, noe som igjen betyr at det må bedømmes helt konkret i det enkelte tilfellet om opplæring på samisk er nødvendig for den enkelte voksne for at opplæringen skal bli forsvarlig.

Det er altså denne forsvarlighetsvurderingen som må gjennomføres for å se hvorvidt den innsatte i Tromsø fengsel har krav på grunnskoleopplæring på samisk.

Videregående opplæring for voksne:

Retten til videregående opplæring for voksne følger av opplæringsloven § 4A-3, der det fastsettes at:

“Voksne som har fullført grunnskolen eller tilsvarende, men som ikke har fullført videregående opplæring, har etter søknad rett til videregående opplæring. Første punktum gjeld voksne som er født før 1. januar 1978. Opplæringa for voksne skal tilpassast behovet til den enkelte.”...

I Utdanningsdirektoratets rundskriv nr. 2 fra 2008 om *“Forståelsen av gjeldende regelverk om voksnes rett til videregående opplæring etter opplæringsloven kapittel 4A”* står det nærmere om opplæring i og på samisk for voksne:

“Det er ikke lovfestet noen rett til opplæring på samisk for voksne i videregående opplæring etter opplæringsloven kapittel 4A. Denne tolkningen er også i samsvar med bestemmelsene som gjelder for den ordinære videregående opplæringen etter opplæringsloven §§ 3–1 og 6–3. Det fremgår i § 6–3 at samer i den ordinære videregående opplæringen kun har rett til opplæring i samisk, det er ingen lovfestet rett til opplæring på samisk. En liknende rett bør oppstilles for voksne. I brev fra Kunnskapsdepartementet datert 27.3.2006 trekkes også denne tolkningen frem. Her sies det videre at tatt i betraktning at lovforarbeidene ikke behandler dette, har det formodningen mot seg at man har ment å lovfeste en slik rett til opplæring på samisk. Dette innebærer at voksne samer i den videregående opplæringen ikke har rett til opplæring på samisk.

For opplæring i samisk legger Kunnskapsdepartementet i brevet av 27.3.2006 også til grunn samme tolkning som for den ordinære videregående opplæringen. Dette innebærer at voksne samer også har rett til opplæring i samisk. Dette selv om opplæringsloven § 6-3 ikke direkte gjelder for voksne som får opplæring etter kapittel 4A.”

Dette innebærer at voksne samer som får opplæring etter kapittel 4A har krav på å få opplæring i samisk, men de har ikke rett til opplæring på samisk.

Med vennlig hilsen

Cathrine Børnes
avdelingsdirektør

Camilla Schie-Veslum
rådgiver